
РОЗДІЛ XII. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.68>

АДМІНІСТРАТИВНО-ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА СУЧАСНОГО СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Кузнецова Л.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри історії та права,

Черкаський державний технологічний університет

ORCID: 0000-0001-6810-1017

e-mail: l.kuznetsova@chdtu.edu.ua

Кузнецова Л.В. Адміністративно-філософська парадигма сучасного студентоцентрованого навчання.

В статті автор висвітлює питання місця та значення студентоцентрованого навчання в закладах вищої освіти як сучасної вимоги часу та відповідності української освіти світовим та європейським стандартам. Її наближення до провідних Європейських закладів вищої освіти. Адже сучасна вища освіта наразі зазнає глобальних змін та продовжує активно розвиватися.

В статті зазначається, що сучасне суспільство стрімко розвивається завдяки соціальним мережам, Інтернету, електронним ресурсам, можливостям прослухати різнопланові вебінари, онлайн-лекції та тренінги. Сучасні здобувачі вищої освіти знаходяться на хвилі масової інформації. І, здавалося б, з одного боку, функція викладача в класичному розумінні втрачає своє призначення. Викладач набуває нового статусу – наставника або тьютора, основне завдання якого полягає допомогти здобувачу вищої освіти опанувати та виокремити ту інформацію, яка стане йому корисною в подальшому, сформує у нього загальні та спеціальні компетентності та програмні результати навчання. В основі студентоцентрованого навчання лежить не стільки знання, як компетентнісна парадигма освітньої діяльності, орієнтація на отримання симбіозу знань, умінь, навичок, здатностей розв'язувати складні завдання соціального характеру.

Автор також окреслює проблему розуміння студентоцентризму як основної ідеї орієнтації на здобувача вищої освіти водночас не зводячи це до свавілля та всюдозволеності здобувача і відсутності прав у викладача. Студентоцентризм – це, в першу чергу, партнерські відносини спрямовані на якісну освіту з урахування здібностей та прагнення здобувача в оволодінні вміннями та навичками, що вимагає Стандарт вищої освіти. Реалізуючи принципи студентоцентризму, здобувачі набувають статусу активного учасника освітнього процесу, набувають не тільки прав та свобод, а й обов'язків. Своєї черги студентоцентризм вимагає від викладача саморозвитку та вдосконалення своєї професійної майстерності, яка передається здобувачам вищої освіти. Викладачі допомагають студентам формулювати освітні цілі, виявляти й розвивати свої потенційні можливості і загалом готують їх до викликів сучасного світу.

Ключові слова: студентоцентризм, здобувач вищої освіти, викладач, освітній процес, заклад вищої освіти, Стандарт, компетентності, програмні результати навчання.

Kuznetsova L.V. Administrative and philosophical paradigm of modern student-centered learning.

In the article, the author raises the issue of the place and importance of student-centered learning in higher education institutions as a modern requirement of the time and compliance of Ukrainian education with world and European standards. Its approximation to the leading European institutions of higher education. After all, modern higher education is currently undergoing global changes and continues to actively develop.

The article notes that modern society is rapidly developing thanks to social networks, the Internet, electronic resources, the ability to listen to diverse webinars, online lectures and trainings. Modern higher education students are on the wave of mass information. And, it would seem, on the one hand, the function of a teacher in the classical sense is losing its purpose. The teacher acquires a new

status - a mentor or tutor, whose main task is to help a higher education student master and isolate the information that will be useful to them in the future, form their general and special competencies and program learning outcomes. The basis of student-centered learning is not so much a knowledge, but a competency paradigm of educational activity, an orientation towards obtaining a symbiosis of knowledge, skills, abilities, and abilities to solve complex problems of an economic and managerial nature.

The author also outlines the problem of understanding student-centeredness as the main idea of orientation towards the higher education seeker, while not reducing it to arbitrariness and permissiveness of the seeker and the lack of rights of the teacher. Student-centeredness is primarily a partnership aimed at high-quality education, taking into account the abilities and aspirations of the seeker in mastering skills and abilities, which is required by the Higher Education Standard. Implementing the principles of student-centeredness, the seeker acquires the status of an active participant in the educational process, acquires not only rights and freedoms, but also responsibilities. In turn, student-centeredness requires the teacher to self-develop and improve their professional skills, which are transferred to the seeker. Teachers help students formulate educational goals, discover and develop their potential, and generally prepare them for the challenges of the modern world.

Key words: student-centeredness, higher education student, teacher, educational process, higher education institution, Standard, competencies, program learning outcomes.

Постановка проблеми. Освіта завжди відігравала провідну роль в розвитку суспільства та держави в цілому. Ще з давніх часів існування нашої цивілізації людство прагнуло набути нових знань, умінь та навичок і надалі цими знаннями та вміннями вміло розпоряджатися. До освічених людей завжди ставилися з повагою, звертали за порадами. Звертаючись до історії розвитку цивілізації та державності можна зацентрувати увагу на розвитку Римської імперії та провідного місця в цьому процесі римських юристів.

Потреба будь якої держави у вищій освіті на зараз стала наріжним каменем, навколо якого точаться дискусії. Здавалося б, з одного боку, вища освіта як така перенаситила ринок праці, а з іншого саме ринок праці потерпає в дефіциті кваліфікованих кадрів здатних якісно виконувати поставлені перед ними завдання та вміти реагувати на виклики часу (бути мобільними та вміти «підлаштовуватися під ситуацію»), зберігати та примножувати національні цінності та традиції та вміти поєднувати набуті навички в закладах вищої освіти.

В свою чергу, заклади вищої освіти мають реагувати на потреби національного та міжнародного ринку праці, співпрацювати з потенційними роботодавцями та зацікавити останніх у сприянні підготовки фахівців, які відповідають ринку праці. Не останній фактор в цьому ланцюжку відіграють здобувачі вищої освіти, які повинні усвідомлювати мету отримання освіти та розуміти які базові навички їм необхідні для подальшої реалізації себе як достойного фахівця певної галузі чи сфери діяльності.

Метою даної статті є дослідження питання запровадження студентоцентрованого навчання в закладах вищої освіти з погляду антропології управління та філософії.

Стан опрацювання проблеми. Студентоцентризм як новий виклик в освітньому процесі досліджували свого часу: Болотіна Є.В., Винник Н.І., Деділова Т.В., Дідук І., Заблоцька О.С., Задворнова Г.П., Грінко Р.М., Глікман С., Гула Л., Клименко К., Колесніченко Л.А., Кравчук О.В., Качерова О.Г., Любарець С.Ф., Любарець Т.Ф., Любарець С.Ф., Любарець Т.Ф., Ніколаєва І.М., Орхей І., Распопов Є.І., Савичук О.В., Совгіря С.М., Сосницька Н., Токар І.І., Шевчук Г.Й., Федченко Ю. Незважаючи на значну кількість наукових праць з окресленої проблематики, студентоцентризм як сучасна парадигма залишається актуальним полем для науковця та освітянина.

Виклад основного матеріалу. Наразі серед закладів вищої освіти спостерігається тенденція зміщення освіти в традиційному її розумінні в сторону орієнтації на здобувача вищої освіти, враховуючи його потреби та бачення себе у майбутньому. Таку тенденцію можна по-різному називати, та по-різному до неї підходити. Проте сучасний ринок освітніх послуг, як і будь-який ринок послуг орієнтований на споживача (в даному випадку – споживача освітніх послуг).

Світові представники в галузі освіти ще на початку 2000-х років піднімали проблему спрямування навчального вектору викладача та самого процесу викладання з його методикою та інтерактивними заходами на потреби здобувача, наголошуючи при цьому на мобільності викладача або лектора. Проте, зміщення вектору освітнього процесу в сторону потреб та інтересів здобувача не повинно зводитися лише до викликів ринку праці та надання інформації, яку хоче почути здобувач. Такий процес повинен враховувати взаємну культуру, повагу та демократичні чинники сучасного суспільства. Адже, якісне надання матеріалу з урахуванням так би мовити «побажань» (рекомендацій) здобувача, ще не говорить про сучасні демократичні начала освітнього середо-

вища. Потрапивши до закладу вищої освіти здобувач має відчувати себе рівноцінним партнером в розвитку університету і не обов'язково зберігати та примножувати традиції університету, якщо вони вже не відповідають національним та світовим брендам. Саме здобувачі вищої освіти мають формувати та закладати нові, ті, що сприятливі на зараз освітні традиції при цьому вшановуючи старі. Тобто, здобувач повинен розуміти, що заклад вищої освіти це не «колонія суворого режиму» і не «школа виживання», який останній прагне як найшвидше закінчити та забути про нього. Здобувач має усвідомлювати, що заклад вищої освіти є тією первинною установою, яка закладає уявлення про здорові відносини в суспільстві, повагу один до одного, вміння висловлювати власну думку та висувати певні вимоги, а, також вміння приймати компромісні рішення. Вступаючи до закладу вищої освіти здобувач повинен відчувати, що його поважають і до його думки прислухаються, тобто він є почутим.

Гене́за прав та свобод здобувача в освітньому процесі бере свій початок ще з 1229 року. Саме тоді в Сорбонському університеті (Франція) відбувся перший за всю історію існування закладів освіти страйк, де студенти почали заявляти про себе. Причиною такого стайку стала незгода тодішніх студентів із правилами та політикою університету. Далі, значно пізніше в 1507 році в Падуанському університеті (Італія) відбувся страйк студентів, його причиною стало не бажання слухати лекцію щодо політики Аристотеля в той час, як на території Італії проходив масштабний карнавал. В 1896 році на території університету Пенсильванія вперше в історії студентства було створено об'єднання студентів завдяки якому в 1982 році був заснований Європейський студентський союз.

XX століття характерне тим, що студенти активно заявляють про себе як про учасників не лише освітнього процесу, а й як громадян, які здобувають вищу освіту. Так, в 1968 році запам'ятався для Франції Червоний травень, де студенти вийшли на марш протесту проти політики Шарля де Голля. Їхні вимоги полягали в наданні можливості формувати їхній вільний простір, що полягав як в свободі слова так і в свободі вибору одягу. Через 20 років в 1989 році чеські студенти заручившись підтримкою робітників розпочали Оксамитовий протест проти незалежності від існуючого на той час СРСР.

Стосовно України то саме студенти розпочали в 1990 році Революцію на граніті та були активними учасниками Революції Гідності 2013 року.

Висвітлений вище історичний екскурс виборював прав та свобод студентів свідчить про те, що студент це не проміжний учасник освітнього процесу, а повноцінний та гідний представник освітнього простору, завдяки якому і функціонують заклади вищої освіти. Саме здобувач вищої освіти є її серцем. І від того наскільки воно здорове залежить процес живлення закладу вищої освіти.

На думку Колесніченко Л.А. головною цінністю освіти постає особистість здобувача вищої освіти, яка включає в себе набір здібностей та інтересів. І саме на підставі цього набору повинно бути побудовано навчальний процес, який має сприяти розвитку потенціалу здобувача вищої освіти, враховувати індивідуальні природної особливості та спиратися на його самостійність. Це означає, що здобувач вищої освіти самостійно під час освітнього процесу здійснює свій вибір та приймає рішення і несе самостійну відповідальність за нього [1, с. 201].

З отримання статусу незалежності в 1991 році наша держава обрала європейський шлях розвитку, який включав в себе і європейський шлях реформування вищої освіти. В рамках освітньої реформи Україна в 2005 році приєдналася до Болонського процесу, головним меседжем якого стало підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти. Починаючи вже з 2006 року Україна розпочала повноцінно запроваджувати принципи Болонської системи в освітній процес, де перед викладачем постало завдання студентоцентрованого викладання та навчання, що полягало у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії через врахування здібностей та особливостей здобувача вищої освіти. В процесі викладання повинна бути врахована мотиваційна складова, інтереси здобувача та можливості останнього сприймати навчальний матеріал.

В даний час у всьому світі ключовим ланцюжком у розвитку вищої освіти став студентоцентризм, під яким розуміється самостійність та відповідальність здобувача вищої освіти під час освітнього процесу, прагнення набути нових знань та навичок, а також усвідомлення свого місця в закладі вищої освіти та можливість реалізації своїх прав як повноцінного суб'єкта ринку освітніх послуг. Тобто, студентоцентризм в своєму класичному розумінні передбачає зміщення ролі викладача як суворого лектора та оцінююча знань в бік партнера або тьютора, який тісно співпрацює із здобувачем та сприяє його саморозвитку та подальшій самореалізації.

Студентоцентрований підхід, на думку Шевчук Г.Й., передбачає використання різних інструментів і методів, що сприяють активному навчанню й задоволенню потреб та інтересів студентів. Водночас, здобувачі вищої освіти повинні вміти сміливо та чітко висловлювати свої побажання та проблеми, що виникають в процесі навчання та спрямовувати свої дії на досягнення результату для подальшої роботи в обраній сфері діяльності. Дослідник вважає, що використання в процесі

навчання таких інтерактивних методів як: дискусії, групові проекти, метод кейсів, ситуаційні завдання будуть сприяти розвитку загальних та фахових компетентностей. Серед них він виокремлює комунікацію та взаємодію, вміння працювати в команді та розвитку лідерського потенціалу. На його думку саме *soft skills* сприяє розвитку критичного мислення у здобувача та розвиває аналітичне мислення [2, с. 129].

Принцип студентоцентризму спонукає заклади вищої освіти до наближення первинної підготовки фахівця із навичками самонавчання фаховим компетентностям, що дозволить набути необхідні фахові знання, вміння працювати в команді та здатність працювати у багатофункціональному швидкозмінному інформаційно-технологічному середовищі. Важливим етапом реалізації принципів студентоцентризму є також розробка та впровадження системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності із широким залученням здобувачів вищої освіти до оцінювання якості викладення кожної навчальної дисципліни. Саме з цією метою заклади вищої освіти проводять щорічне анкетування здобувачів вищої освіти з урахування світових методичних розробок опитувальників з метою з'ясування рівня задоволеності навчальним процесом та студентським життям [3, с. 14].

Запроваджуючи студентоцентризм як сучасний виклик та світову вимогу реформування освіти заклад вищої освіти має чітко врегулювати на локальному рівні, що здобувач вищої освіти – це активний, самостійний, відповідальний та професійно умотивований суб'єкт освітнього процесу. В свою чергу викладач виступає як організатор освітнього процесу, який мотивує здобувача, надає йому кваліфіковані консультації та систематизує всю освітню діяльність. Побудова студентоцентрованих відносин повинна чітко закріпити статус партнерської освітньої діяльності, взаємоповаги, взаємної відповідальності за результати навчання, постійного моніторингу якості навчання і викладання [4, с. 31].

Деділова Т.В. та Токар І.І вважають, що студентоцентризм – це філософія, де здобувач виступає як будівельник власного освітнього світу, а викладач – як партнер та наставник у цьому захопливому процесі. Безумовно, що такий підхід до організації вищої освіти в умовах сталого розвитку суспільства є ключовим компонентом формування гнучких, компетентних та відповідальних громадян. Забезпечуючи індивідуалізоване навчання та розвиваючи широкий спектр навичок, цей підхід створює освітнє середовище, де кожен здобувач вищої освіти має можливість реалізувати власний потенціал та бути готовим зіштовхнутися з викликами в сучасному світі [5, с. 123]. На філософсько-правовій моделі студентоцентризму як розвитку вищої освіти, де здобувач набуває статусу суб'єкта науково освітньої діяльності в інноваційному ціннісно-культурному середовищі сучасних університетів акцентує свою увагу і Катерина Клименко. Вона зазначає, що для студентоцентризму актуальним є демократичне спілкування між викладачем та здобувачем вищої освіти, а студентоцентрована освіта з її спрямованість до набуття впродовж навчання фундаментальності і універсальності є більш сприятливою для закладів вищої освіти нашої держави [6, с. 63].

Таким чином, студентоцентризм спрямований на індивідуальні потреби здобувача вищої освіти при цьому передбачає зміну ролі викладача в освітньому процесі, де останній виступає як наставник, що формує у здобувача навички до критичного мислення та самостійного оволодіння навчальним матеріалом.

Іван Орхей вважає, що студентоцентризму виводить студента на передній план освітнього процесу, роблячи його активним учасником та співтворцем свого навчання. Сутність студентоцентризму на його думку, полягає в зміщенні акценту з викладача на студента, створенні індивідуалізованого підходу та заохоченні самостійності в здобутті знань [7, с. 7].

Водночас, не можна не погодитися з тезою освітнього аналітика Юрія Федорченка, який порівнює сучасний студентоцентризм з клієнтоцентризмом, який закладам вищої освіти нав'язує суспільство. Він вважає, що студентоцентризм сприймається як гасло: «клієнт завжди правий», яке доцільно для закладів торгівлі. Проте, чи варто вищу освіту розбудовувати, керуючись фактично подібними гаслами? – розмірковує аналітик та доходить до висновку, що все ж варто хоча б ближче придивитися до відповідної тенденції, щоб не вийшло, що клієнт, даруйте студент, є в центрі, а баранець, даруйте викладач, – при ньому [8].

На проблемі здорового впровадження в освітній процес студентоцентрованого навчання наголошують науковці Полтавського державного медичного університету. На їх думку, повна передача права на визначення пріоритетів у навчанні в студентське середовище може становити певну загрозу освітньому процесу через відсутність досвіду в студентів щодо майбутніх практичних компетенцій і щодо ефективних освітніх методик засвоєння знань. За таких умов відбувається перетворення викладача з носія знань у тренера, ментора й помічника в навчальному процесі, який не просто передає знання, а формує зацікавленість опануванням і вдосконаленням умінь і навичок, стимулює процес навчання [9, с. 286].

Висновки. Світові вимоги та виклики в освіті, розвиток демократичних цінностей та дотримання знову ж таки світових стандартів, в основу яких закладено принцип людиноцентризму, змушують заклади вищої освіти до зміни моделі освітнього процесу. В першу чергу, зміна освітнього вектору полягає в зміщенні ролі викладача та здобувача як суб'єктів освітнього процесу в сторону спільного формування вмінь та навичок, закладених Стандартом вищої освіти та спільній побудові індивідуальної освітньої траєкторії. При цьому здобувач вищої освіти та викладач мають чітко розуміти та усвідомлювати первинне значення нового рівня вищої освіти – студентоцентризму. Саме останній повинен полегшити роботу викладача (який набуває нового статусу – статусу помічника та консультанта для здобувача вищої освіти під час викладання того чи іншого освітнього компонента). Здобувач вищої освіти має розуміти свою мету перебування в закладі вищої освіти, власне прагнення у набутті програмних результатів навчання, відчувати себе повноцінним учасником процесу навчання, вміти чітко формувати своє бачення ситуації та, водночас, дотримуватися взаємоповаги та культури спілкування. І хоча студентоцентризм в класичному розумінні вміщує в себе поняття, що в центрі всього перебуває здобувач, в той же час, – це не є вседозволеністю та свавіллям у поведінці здобувача. Студентоцентризм – це культура, взаємоповага та прагнення здобувати нові вміння та навички за допомогою більш досвідченого особи – викладача в закладі вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колесніченко Л.А. Суб'єктність – необхідна складова студентоцентрованого навчання. *Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. участю, (Київ, 2–3 берез. 2016 р.) / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; редкол.: А.М. Колот, Т.В. Гуть. – Київ: КНЕУ, 2016. С. 201.
2. Шевчук Г.Й. Студентоцентроване навчання в умовах сучасних освітніх викликів. *Іноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 63. Том 2 .С. 127–130.
3. Болотіна Є.В. Студентоцентризм як прояв людиноцентризму в педагогіці вищої школи. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*: збірник наукових праць XII міжнародної науково-методичної конференції, 11–13 листопада 2020 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С.В. Ковалевського і Hon.D.Sc., Prof. Dasic Predrag. – Краматорськ: ДДМА, 2020. С. 13–15.
4. Заблоцька О.С., Ніколаєва І.М. Студентоцентризм як тренд сучасної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Випуск 194. С. 29–33.
5. Деділова Т.В., Токар І.І. Студентоцентризм і сталість: новий шлях освітньої трансформації. URL: <https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/879c4f68-46a4-4f21-8bc0-c49e2c789a04/content>
6. Клименко К. Студентоцентризм як принцип академічної культури сучасного університету. *Дидаскал*. 2017. № 17. С. 60–63.
7. Орхей І. У чому полягає сутність студентоцентризму. *Принципи якості освіти: студентські рефлексії*: збірник есе та постерів здобувачів вищої освіти/ уклад.: Дідук І.А., Ясюк Т.Л. [Електронний ресурс]. Київ, КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського», 2025. С. 7-8.
8. Федченко Ю. Про вищу освіту і студентоцентризм. URL: <https://osvita.ua/blogs/60794>.
9. Совгіря С.М., Винник Н.І., Задворнова Г.П., Грінько Р.М. Проблеми й суперечності студентоцентрованого навчання в сучасній українській вищій школі. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки*: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Потава, 24 березня 2022 р. Полтава, 2022. С. 286-287.
10. Савичук О.В., Любарець С.Ф., Любарець Т.Ф. До питання студентоцентризму як сучасної філософії освітньої діяльності. *Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення*: матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams (Тернопіль, 20–21 трав. 2021 р.) / Терноп. нац. мед. ун-т імені І.Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль: ТНМУ, 2021. С. 417-418.
11. Гула Л. Організація самостійної роботи студентів на принципах студентоцентризму у закладах вищої освіти. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11882/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%93%D1%83%D0%BB%D0%B0%20%D0%9B.%D0%92..pdf.
12. Гула Л. Історичні засади формування студентоцентрованої освітньої парадигми. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7596/1>.

13. Распопов Є.І., Кравчук О.В., Качерова О.Г. Роль студентоцентризму у формування компетентностей XXI століття здобувачів ЗВО. *Вісник науки та освіти. Серія: Педагогіка*. 2024. № 12(30). С. 1024–1032.
14. Дідук І. Студентоцентроване навчання як інструмент забезпечення якісної вищої освіти в Україні. *Scientific Collection "InterConf"*. 2023. № 162. С. 86–90.
15. Сосницька Н., Глікман С. Студентоцентрований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства. URL: <http://ksgn.hol.es/wp-content/uploads/2017/05/Sosnitska.pdf>.